

GENUL ANIMALIER ÎN CREAȚIA SCULPTORILOR NAUM EPELBAUM ȘI NICOLAE GABZULIN

ANIMALISTIC GENRE IN THE CREATIVE ACTIVITY OF THE SCULPTORS NAUM EPELBAUM AND NICHOLAI GABZULIN

ANA MARIAN¹,

doctor în studiul artelor, cercetător științific superior,
Institutul Patrimoniului Cultural

CZU 730(478)

730.042

Naum Epelbaum tinde spre reinterpretarea tradițiilor artei populare și aderă către curentele moderne, iar Nicolae Gabzulin se inspiră din modelele devenite clasice, adaptându-le la propriul său stil de creație. Studiile făcute de Naum Epelbaum (a absolvit Școala Superioară Industrială de Arte Plastice „V. Muhina” din Sankt-Petersburg în 1956) îi permit să abordeze genul animalier, care devine pentru el relevant, sculptorul experimentând și căutând noi modalități de expresie. Nicolae Gabzulin a absolvit Școala Republicană de Arte Plastice „I.E. Repin” din Chișinău. Eleganța compozițiilor sale se datorează implementării realizărilor sculptorilor din secolele XVIII-XIX, ajustate la exigențele artei contemporane.

Cuvinte-cheie: genul animalier, compoziție, plastică de mici dimensiuni, construcții anatomice

Naum Epelbaum tends to the reinterpretation of the traditions of folk art and adheres to the modern trends while Nikolai Gabzulin draws his inspiration from the models which have become classical ones, adapting them for his style. Naum Epelbaum graduated from the Higher Industrial School of Fine Arts named after V. Mukhin in St. Petersburg in 1956, and the study years allowed him to work in the animalistic genre, which became significant for him, when he was experimenting and looking for new methods of expression. Nikolai Gabzulin graduated from the Republican Art School named after I. E. Repin from Chisinau. The elegance of his compositions dates back to the 18th – 19th centuries, adapted to the period of modern art.

Keywords: animalistic genre, composition, plasticity of small forms, anatomical structures

Introducere

Deși exista din cele mai vechi timpuri în creația meșterilor populari, genul animalier, ca gen cult al artelor plastice, se afirmă în RSS Moldovenească către începutul anilor '60. Luând forme originale, genul animalier, în interpretarea sculptorilor autohtoni Naum Epelbaum și Nicolae Gabzulin, este divers și plurisemantic. Naum Epelbaum tinde spre reinterpretarea tradițiilor populare și aderă către curentele moderne, iar Nicolae Gabzulin se inspiră din modelele devenite clasice, adaptându-le propriului stil de creație.

Formarea profesională

Naum Epelbaum a absolvit Școala Superioară Industrială de Arte Plastice *V. Muhina* din Sankt-Petersburg în anul 1956 [1, p. 170]. Manifestându-se în domeniul sculpturii monumentale și de posament, a plasticii mici și artei medalier, Naum Epelbaum abordează și genul animalier, care devine pentru el relevant, sculptorul experimentând și căutând noi modalități de expresie.

Nicolae Gabzulin a absolvit Școala Republicană de Arte Plastice *I.E. Repin* din Chișinău [1, p. 172] și a activat în domeniul sculpturii de forme mici. Eleganța compozițiilor sale se datorează implementării realizărilor sculptorilor care s-au manifestat în secolele XVIII-XIX, ajustate la exigențele artei contemporane.

Cu toate că pastica animalieră de mici dimensiuni sovietică se afla sub influența sculptorilor Ivan Semenovici Efimov [2, p. 21-35] și Vasilii Alekseevici Vataghin [3, p. 5-9], [2, p. 35-50], sculptorii au-

¹ Email: anisoara-marian@yandex.ru

tohtoni au căutat o cale proprie de exprimare. Absolut diferiți ca maniere de lucru, acești doi sculptori autohtoni, Naum Epelbaum și Nicolae Gabzulin, abordează genul animalier din două puncte de vedere diametral opuse, creând un contrast care pune în valoare propriul „eu” artistic al fiecăruia.

Genul animalier în creația lui Naum Epelbaum

Predilecția sculptorului Naum Epelbaum [4, p. 62] pentru genul animalier este motivată întâi de toate prin emotivitatea pe care o provoacă acest gen al artelor la spectator, indiferent de vârsta acestuia. Este de menționat și faptul că specificul sculpturii ca gen presupune producerea unei impresii momentane, covârșitoare și importante, iar specificul genului animalier este menit de a surprinde caracterul animalului, instantaneu și elocvent. În creația lui Naum Epelbaum aceste rigori sunt completate prin apelarea la redarea decorativă, care include atât stilizarea formei generale cât și a culorilor aplicate. Astfel, se obține o imagine decorativă cu rădăcini adânci în tratarea realistă, una dintre caracteristicile căreia este surprinderea exactă a mișcării, care conferă lucrării vivacitate, precizie și impresie de gingășie proprie animalelor.

Sculptorul Naum Epelbaum tratează genul animalier începând cu anii '60. Această perioadă în arta plastică moldovenească se caracterizează prin predominarea compozițiilor decorative, stilizate și generalizate la maximum. De asemenea, anii '60-'70 reflectă perioada interferențelor stilistice între sculptura și ceramica republicii, fapt care favorizează apariția unor lucrări la hotarul între genuri.

Asemenea rigori se regăsesc în primele lucrări ale lui Naum Epelbaum, printre care *Zebra* (1962, ceramică, email). Amintind de ceramica populară, această lucrare de mici dimensiuni îmbină în sine statica și dinamica, simetria și o ușoară asimetrie. Desenul cu pete mai deschise ca ton aplicate peste emailul verde închis produce impresia de dinamică, pe când liniile suprafețelor sunt arcuite, rotunjite. Autorul surprinde grația și farmecul animalului exotic.

În același an, Naum Epelbaum creează și lucrarea *Pantere* (1962, ceramică, email). Grația acestor animale sălbatice, drăgălășenia lor, relația între sexe sunt surprinse talentat de către sculptor. Liniile fluide, tandre, volumetrica grațioasă completează imaginea. Femela și masculul se privesc în ochi, iar acea privire expresivă vorbește mult mai mult decât orice cuvinte. Luciul emailului de un cafeniu închis bătând spre roșu și petele abia sesizabile de negru pe blană completează aspectul estetic și conceptual al operei.

Cu un an mai târziu, sculptorul realizează lucrarea *Lamă* (1963, ceramică, email). De astă dată forma este statică, reprezentativă, animalul pozând mândru și galeș, languros în fața spectatorului. În această lucrare Naum Epelbaum îmbină liniile care „taie” forma în suprafețe mari, sub unghiuri drepte și ascuțite. Gama cromatică de un azuriu peste negru a liniilor verticale conferă lucrării o senzație statică, marcând un moment înduioșător.

Iar *Antilopa gnu* (1963, ceramică, email), la fel, stilizată, amintește de piesele de ceramică populară cu subiecte de gen animalier și are forme reduse în esență. Suprafața acoperită cu email negru, prin care transpar pete și dungă alb-bleu, face ca forma să iasă în evidență, iar detaliile favorizează o contemplare de durată. De fapt, aceste caracteristici sunt proprii tuturor lucrărilor de gen animalier ale lui Naum Epelbaum.

În lucrarea *Maimuță* (1965, șamotă) autorul a surprins toate caracteristicile acestei specii de mamifere: gestul labelor și membrilor posterioare, turnura capului, privirea ochilor, mimica chipului în ansamblu, iar culoarea blănii este sugerată de coloristica și textura șamotei. Creația autorului se bazează pe schițe inspirate din studierea nemijlocită a animalelor în largul lor. Fără de aceste studii, genul animalier în artă s-ar fi înstrăinat de realitate și de o expresie perfectă și adecvată.

Totuși, în lucrarea sa din același an cu denumirea *Leu* (1965, teracotă), autorul ne demonstrează că și îndepărtarea voită de formele naturale în favoarea unor reprezentări puternic stilizate permite realizarea operelor convingătoare. Or, *Leul* lui Naum Epelbaum, prin sonoritatea formelor sale, amintește sculpturile medievale gotice, iar metamorfozele volumelor sculpturale cuceresc prin fantezie și libertatea exprimării.

O altă lucrare, *Bars* (1970), este realizată în șamotă. Suprafața capătă porozitate, iar formele sunt rotunjite, cu treceri line de la o zonă la alta. La acestea se mai adaugă și stilizarea în forme calde, care contribuie la apariția senzației statice. Totuși, vigoarea și forța animalului se fac resimțite, el fiind redat între două stări: cea de liniște și cea de ușoară încordare.

O compoziție animalieră mai larg cunoscută este cea cu denumirea sugestivă *Leoaică cu leuț* (1970, lemn). Gingășia acestor două animale surprinse într-un moment de intimitate este impresionantă. Tema maternității la animale, în paralel cu cea umană, creează dispoziția lucrării, în prim-plan evidențiindu-se umanismul autorului [4, p. 62]. Leoaica care linge blănița puiului ei, fluizii sensibili dintre cele două personaje, paralelismele cu sentimentele umane sunt tratate cu deosebită căldură de către sculptorul Naum Epelbaum.

La o distanță de aproape un deceniu, sculptorul revine la genul animalier cu lucrarea *Cal bătrân* (1978, ceramică, email). De astă dată mai puțin stilizat, dar mai aproape de formele realiste, cu accent anatomic evident, calul este redat culcat, suprafața corpului său fiind acoperită cu email de culoare maro – toate exprimă neputințele bătrâneții, viața pusă în slujba omului și tristețea singurătății la o vârstă înaintată. Paralelismele cu viața umană imprimă acestei lucrări senzația de adâncă nostalgie, tângă și resemnare [4, p. 77].

Sculptorul recurge la o stilizare totală în lucrarea *Bars (Leopard)*, (1978, șamotă, email). În această compoziție, spre deosebire de cele precedente, autorul elimină toate elementele de prisos, recurgând doar la formele esențiale, ce redau grația animalului care își întinde labele înainte, printr-o mișcare languroasă. Generalizarea formelor s-a produs și datorită proprietăților șamotei.

Un alt animal răpitor este cel din lucrarea *Ghepard* (1981, șamotă, email). Redat în momentul în care își urmărește prada – stă pitulat și atent la mișcările acesteia, ascunzându-și corpul de culoare bordo în desișuri – *Ghepardul*, în interpretarea lui Naum Epelbaum, reflectă indirect firea și deprinderile unui animal răpitor, fără reproducerea scenelor cu devorări sau goană.

Spre deosebire de lucrările vizate, în anii '80, sculptorul recurge la stilizări în spiritul artei populare moldovenești, cum ar fi lucrarea *Berbec* (1981, lemn). Întâi de toate, datorită prelucrării în lemn și asamblării acestui animal din diferite elemente constructive cu spații între ele, menținând ritmul plastic și integritatea imaginii, autorul obține efecte caracteristice prelucrării în lemn a elementelor decorative aplicate pe stâlpii caselor țărănești autohtone. În aceeași cheie este soluționată și lucrarea *Țap* (1981, lemn). Animalele, năvălește în natură, apar cuminte și statice în sculptură. Aceste lucrări prezintă soluții plastice inedite pentru arta Republicii Moldova din perioada dată.

Cu totul altfel, în lucrările tardive ale sculptorului Naum Epelbaum, apar animalele în compoziția de 2 piese cu denumirea *Berbecii* (1987, șamotă). Cei doi berbeci, unul alb și altul roșu, datorită prelucrării în șamotă, capătă o suprafață poroasă. Stilizarea lor se deosebește considerabil de sculpturile de gen animalier realizate anterior de sculptor. De asemenea, această stilizare le depărtează și de formele naturale real existente care, de fapt, prezintă niște transfigurări mai amorfe, mai relaxate și mai inofensive.

Nicolae Gabzulin: înscenarea subiectelor genului animalier

Spre deosebire de lucrările lui Naum Epelbaum, decorative, reprezentative, preponderent statice, lucrările lui Nicolae Gabzulin [1, p. 13] în genul animalier sunt accentuat dinamice, conținând racursuri originale și emotivitate palpantă. Aceste lucrări ale lui Nicolae Gabzulin le putem considera și picturale, detaliul fiind tratat artistic și descriptiv.

O primă scenă captivantă este cea din compoziția *Protejarea micuțului* (1959, bronz, turnare), ce reprezintă o iapă, apărându-și mânzul de lup. Lupta pentru existență, dar și biruința forțelor binelui asupra celor obscure este, de fapt, ideea de vârf a acestei compoziții. În abordarea acestui subiect, sculptorul, probabil, s-a ghidat de lucrările sculptorului animalier francez Pier Jules Men, în creația căruia există un subiect asemănător – *lupul care atacă un cal*, însă, stilistic, se înclină spre lucrările lui Antoine Louis Barye [2, p. 10-11], care opta în compozițiile sale, create la hotarul dintre secolele XVIII

și XIX, pentru dinamică, scene cu devorări și goană de vânat. Inspirat preponderent de școala franceză și mai puțin de genul animalier rus și sovietic, Nicolae Gabzulin tinde spre soluții clasice, picturale, care trezesc trăiri intense la spectator. Punctul culminant al compoziției centreză lupta aprigă între iapa care își apără puiul și lupul care cade zdrobit de ea. Puiul ei, adică mânzul neajutorat, dar salvat, trezește la spectator emoții puternice de compasiune.

Sunt importante și efectele de picturalitate care, prin coamele bătute de vânt ale animalelor, prin formele, volumele redade anatomic corect ale cailor, prin dramatismul acestei lupte curajoase devin procedee importante de percepere artistică a chipurilor.

O altă compoziție a aceluiași autor – Țapii de munte (Neliniștea), (anii 1960, lemn) – reprezintă un grup din trei țapi, plasată pe un postament neregulat. De astă dată autorul Nicolae Gabzulin redă o atmosferă preponderent calmă, dar în care se resimte tensiunea și neliniștea. Animalele sălbatice, receptive și sensibile, sunt surprinse în momentul în care ele doar intuiesc pericolul. Agere la picior, vâjnoase la corp, sensibile la zgomote, apar aceste animale în interpretarea sculptorului Nicolae Gabzulin care, deși le redă realist, le conferă și o doză de libertate în reproducerea artistică a chipurilor.

O altă fațetă a subiectului din această compoziție ar fi redarea unui cuplu de familie: țapul, căprița și iedul lor. Valorile umane, sacralitatea cuplului conjugal, relațiile tandre între membrii acestuia, ră-mân, totuși, în umbră, în prim-plan evidențiindu-se necesitatea de a proteja viața existențială a membrilor acesteia. Astfel, această compoziție a lui Nicolae Gabzulin deplasează ușor accentele conceptuale de la valorile general-umane ale familiei spre necesitatea păstrării de facto a vieții membrilor ei. Iar starea de o ușoară încordare se transmite și spectatorului, care percepe neliniștea și compasiunea față de aceste animale sălbatice și față de supraviețuirea lor plină de primejdii.

O tratare deosebită se remarcă și în compoziția *Câinii și iepurele* (1961, ghips, patinare). Este prezentată o scenă de vânatoare, în care formele corpurilor animalelor sunt surprinse anatomic veridic: mușchii încordați, scheletul, coastele. Redarea acestor detalii în mișcare dinamică intensă a subliniat dramatismul momentului de scurtă durată, interceptat talentat de către sculptor. Aceste scene cu goană și devorări, specifice lui Antoine Louis Barye, și-au găsit locul de cinste în plastica genului animalier de mici dimensiuni din Republica Moldova, cu toate că asemenea particularități nu sunt specifice artei populare de cioplire în lemn, marcată de calm și căldură.

Concluzii

Plastica animalieră de mici dimensiuni a sculptorului Nicolae Gabzulin este dovada unui spirit activ, receptiv la grația și candoarea lumii animale, pe care o percepe și în ipostaze de jertfă-devorator, în forme dinamice, păstrând rigorile anatomice exacte. Aceste scene inspirate din natură induc amprenta unei modelări emotive, tensionate. Volumele redade realist, cu exces de detalii, exprimă, totuși, esențialul, așa încât chipurile de animale să fie descifrate integral și momentan.

Nicolae Gabzulin se remarcă drept un sculptor contemporan, deși creația sa are rădăcini adânci în sculptura animalieră franceză de la hotarul secolelor XVIII și XIX. El este un reprezentant al artei cu rigorile timpului său (realismul socialist), dar și un pelerin în timp și spațiu (abordând plastica în spiritul artei franceze). De asemenea, el poate fi calificat drept un dramaturg, care înscenează subiectele genului animalier, așa încât ele să vibreze palpitant și dramatic.

Înscenarea ce ține de arta scenografică a subiectelor de gen animalier presupune prezența unei fabule, a acțiunii, a dezvoltării acestei acțiuni, prezența momentului culminant și al apogeului, după care acțiunea se preschimbă în descreștere. Arta sculpturii, care diferă de literatură, are alte priorități și anume – fixarea acțiunii în momentul ei de apogeu, iar trecutul și viitorul fiind doar deduse din imagine. Al doilea factor specific care deosebește sculptura de literatură este acela că subiectul literar poate să insiste mai mult timp asupra unui detaliu sau unei acțiuni, pe când în sculptură perceperea are loc momentan: dintr-o singură privire spectatorul cuprinde totul, ca apoi, la alegere, să poată contempla un anumit detaliu care l-a fascinat. Astfel, înscenarea unui subiect în sculptură diferă cardinal

de înscenarea unui subiect literar. Iar sculptorul Nicolae Gabzulin a intuit aceste afinități stilistice și le-a inclus în opera sa. Înscenarea în genul animalier al lui Nicolae Gabzulin presupune și momente psihologice. Astfel, acțiunea te surprinde, te domină prin intensitatea trăirilor pe care le provoacă. Aceste trăiri sunt nu numai de natură sufletească, dar și fizică. Subiectele cu goană și devorări trezesc substratul primitiv, ancestral, zoologic al trăirilor umane, reducând zona emotivă la esență, la fizic, la animale. Aceasta poate fi nu numai un punct pozitiv, dar și unul negativ în creația lui Nicolae Gabzulin, care redă în opera sa afinități abia perceptibile, la nivel de intuiție și de senzație. Creația lui Nicolae Gabzulin rămâne un model de redare a trăirilor psihologice în genul animalier, trăiri înscenate de autor, cu păstrarea fabulei și a redării ei dramatice, intense ca emoție.

În mod opus, întreaga cale de creație a sculptorului Naum Epelbaum în domeniul genului animalier a înglobat diverse perioade cu diverse priorități și concepții artistice, fapt care a condus spre o mare diversitate de abordări, experimente, căutări și implementări ale multiplelor tehnici și procedee plastice. Este considerabil aportul sculptorului Naum Epelbaum adus în arta autohtonă moldovenească. Fidel genului de artă profesat, artistul a explorat acest teren din diverse unghiuri de vedere și prin prisma unor studii de durată în formă de schițe, reproducând natura animalelor și implementând vastele sale observații din natură în creații de plastică de mici dimensiuni.

Genul animalier, s-ar părea, este mai simplu ca abordare, dar, în realitate, cere deprinderi și cunoștințe temeinice în modelarea și surprinderea caracterului formelor în mișcare, fapt sesizat perfect de către artiștii plastici talentați Naum Epelbaum și Nicolae Gabzulin, care s-au dedat plener activității profesate.

Referințe bibliografice

1. SURUCEANU, V. *Galeria de sculptură contemporană din colecția Muzeului Național de Artă al Moldovei*. Chișinău: Cartea Moldovei, 2008.
2. ТИХАНОВА, В.А. *Лик живой природы*. Москва: Советский художник, 1990.
3. БАТАГИН, В.А. *Воспоминания: Записки анималиста*. Москва: Советский художник, 1980.
4. MARIAN, A. *Sculptura din Republica Moldova: Secolul XX. Studiu de sinteză*. Chișinău: Universul, 2007.